

Gabriel ANDREESCU*

Ciudățenia opiniei disidente în cauza Tőkés c. României

La 27 aprilie 2021, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare, și CEDO și, uneori, Curtea Europeană) a judecat cauza *Tőkés c. României*, inițiată de plângerile nr. 15976 din 2016 și nr. 50461 din 2017. Majoritatea, 5 din 7 judecători, a stabilit că sancționarea apelantului pentru a fi arborat la biroul său două steaguri identitare încalcă libertatea de exprimare. În acest studiu sintetizez faptele, analizez contextul, demersurile guvernului menite să apere deciziile interne și pun accentul pe opinia disidentă la opinia majorității și pe semnificația ei.

1. Cu privire la reglementarea folosirii drapelului

Seria de evenimente care au dus la plângerile adresate Curții Europene începe cu arborarea steagului „Ținutului Secuiesc” de către dl. László Tőkés, la 18 iunie 2014, pe clădirea biroului său parlamentar din Oradea.¹ Poliția Locală a emis un avertisment acuzându-l de încălcarea prevederilor Legii nr. 185/2013 privind amplasarea și autorizarea mijloacelor de publicitate, cerându-i să dea jos steagul. Europarlamentarul a contestat avertismentul la Tribunalul Oradea, contestând interpretarea steagului minoritar ca formă de publicitate. La 26 ianuarie 2015, Tribunalul Oradea a respins plângerea dlui. László Tőkés, *decizie confirmată de instanța superioară*.

La 16 decembrie 2015, dl. Tőkés a adăugat steagul „Ținutului Partium” pe clădirea biroului său parlamentar pe care mai fluturau steagul „Ținutului Secuiesc”, drapelele României, al Ungariei și al Uniunii Europene. A urmat un nou avertisment al Poliției Oradea, o nouă contestație la Tribunalul Oradea, o nouă respingere la instanța locală menținută de Tribunalul Oradea prin Hotărârea din 6 februarie 2017. În intervalul avut la dispoziție, europarlamentarul a depus plângeri la CEDO, unite la cererea Guvernului român și supuse judecării la data de 27 aprilie 2021.

Interpretarea faptelor care au dus la plângerile dlui. László Tőkés ridică puține dificultăți de doctrină. Poate fi împiedicată oare, o persoană, în mod legitim, să afișeze la biroul său simboluri identitare – în cazul dat, steaguri, vizibile din spațiul public? Corespunde sau nu arborarea unui steag identitar exercițiului legitim al libertății de exprimare, eventual, al exercițiului libertății de asociere, garantate, printre altele, de Convenția europeană a drepturilor omului?

* Prof. univ. Universitatea de Vest, Timișoara
E-mail: editor.csi@gmail.com
Manuscris primit la 30 aprilie 2021.

1 Atunci, membru al Parlamentului European ales pe lista FIDESZ.

Legea nr. 75/1994 privind arborarea drapelului României, intonarea imnului național și folosirea sigiliilor cu stema României, amendată succesiv ca urmare a necesității de a arboriza și steagurile NATO și UE reprezintă cadrul general care reglementează arborarea steagului românesc și a steagurilor altor state ori ale organizațiilor internaționale. Legea nr. 75/1994 nu este aplicabilă în contenciosul de la Oradea, căci steagurile „Ținutului Secuiesc” și a „Ținutului Partium” nu au statutul drapelurilor naționale – sunt steaguri/însemne comunitare. Statul român a apreciat drept relevantă în cauză Legea nr. 185/2013 privind afișarea și autorizarea materialelor publicitare. Însă este cu totul gratuit să interpretezi steagurile identitate drept formă de „publicitate”.² Într-un asemenea caz, ar trebui taxată de către stat orice manifestare identitară pe considerentul că ea produce publicitate.

Reglementarea atitudinii față de steaguri este o practică a multor state.³ Normele sunt ghidate de alte motivații decât cele manifestate în cauza *Tókéș c. României, cel mai des în legătură cu evitarea profanării (desacralizării) steagului național*,⁴ eventual al protejării steagurilor altor state.⁵ Un caz special este cel al steagurilor Germaniei naziste, interzise prin legile care condamnă negaționismul sau extremismul, ori, în alte state, eliminate în urma presiunii comunităților.⁶

În România, după revoluție, pedepsele privind profanarea steagului național, reflectând logica național-comunismului românesc, nu au mai fost aplicate. Legea din 1994 nu a reluat o astfel de reglementare, iar Codul penal din 2009 a eliminat vechea sancțiune. În luna iunie 2020, parlamentarii Partidului Mișcarea Populară au depus Propunerea legislativă pentru modificarea și completarea Legii nr.75/1994 privind

2 În situații rare, un steag poate fi utilizat și ca material publicitar. O astfel de destinație este ușor de recunoscut.

3 Ori chiar a unor organisme internaționale – vezi afișarea steagurilor naționale pe masa membrilor Parlamentului European. ”General Court to rule on the ban of flags at the European Parliament,” EULAWLIVE, 7th April 2020 - <https://eulawlive.com/general-court-to-rule-on-the-ban-of-flags-at-the-european-parliament>.

4 O temă clasică constă în punerea față în față a „datoriei” de a proteja steagul național și libertatea de exprimare. În Statele Unite, judecătoria Curții Supreme a Statelor Unite au admis, în cauza *Texas v. Johnson* (21 iunie 1989 și 11 iunie 1990), că arderea steagului american reprezintă o manifestare legitimă a libertății de exprimare. În Europa situația este eterogenă. Conform unei legi din anul 2010, Franța incriminează ultrajul drapelului, „atunci când este comis în condiții care pot perturba ordinea publică și cu intenția de a ofensa tricolorul”. În Germania, arderea steagului național se pedepsește cu până la 5 ani închisoare. Alte state au renunțat la protejarea steagurilor proprii – Norvegia, din 2008.

Regimurile autoritare tind să acorde drapelului național funcții mitice, expresie a legitimității puterii. Exemplul notoriu este Rusia, unde steagul reprezintă simbolul „Patriei Mame” și deci unitatea Rusiei, cele mai importante evenimente din istoria sa, identitatea rusă și pacea multi-etnică din țară (Oleg Riabov, ”The Symbol of the Motherland in the Legitimation and Delegitimation of Power in Contemporary Russia”, Published online by Cambridge University Press, 16 December 2019, pp. 752-767 - <https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/abs/symbol-of-the-motherland-in-the-legitimation-and-delegitimation-of-power-in-contemporary-russia/51515F4BF7F6CF8DF86E94CCB57482A0> (accesat la 10 martie 2021)). Desacralizarea steagului rus se pedepsește până la 5 ani închisoare, iar autoritățile iau măsuri active și în cazul în care fapta a avut loc în alte țări. Teocrațiile adaugă steagului o dimensiune religioasă, fapt ce explică de ce desacralizarea steagului reprezintă simultan o blasemie – cazul Arabiei Saudite.

5 În Germania, o lege adoptată în anul 2020 sancționează arderea steagului UE și a altor steaguri străine (Christopher F. Schuetze, ”Germany Criminalizes Burning of E.U. and Other Foreign Flags,” *The New York Times*, May 16, 2020 - <https://www.nytimes.com/2020/05/16/world/europe/germany-flag-burning-law.html> (accesat 29 iunie 2021)). Și Danemarca protejează steagurile străine - nu și pe cel național.

6 Sean Wales and Leonie Thorne, ”Nazi flag taken down amid calls to strengthen anti-vilification laws,” News, 14 January 2020 - <https://www.abc.net.au/news/2020-01-14/nazi-flag-flown-in-north-west-victorian-town-of-beulah/11866096> accesat 28 iunie 2021.

arborarea drapelului României, intonarea imnului național și folosirea sigiliilor cu stema României de către autoritățile și instituțiile publice.⁷ Conform proiectului, „Profanarea drapelului României, intonarea Imnului Național cu alt text sau cu altă partitură decât cele stabilite de lege cu intenția de a defăima drapelul sau imnul național al României, precum și orice altă manifestare publică săvârșită cu aceeași intenție se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani...”. Proiectul de lege a fost adoptat de Senat cu o majoritate largă și se află în așteptare la Camera Deputaților. Între timp, Guvernul a dat un aviz negativ,⁸ pe urma luării de poziție critice a unei largi coaliții civice.⁹

Exemplele anterioare arată o preocupare „precaută” a democrațiilor pentru protejarea simbolurilor naționale sau internaționale și mai mult activism în restricționarea unor simboluri cu putere discriminatorie. Expunerea drapelurilor comunităților, ca simboluri identitare sunt firești în democrațiile funcționale. În situații excepționale pot apărea preocupări legitime cu privire la arborarea de steaguri care mobilizează populația la independență. În anul 2020, Curtea Supremă a Spaniei a adoptat o hotărâre prin care se interzice afișarea steagurilor „neoficiale” pe clădirile publice și în spațiile publice.¹⁰ Decizia a fost luată în contextul acțiunilor abrupte ale regiunii Catalonia de separare de Spania și de recunoaștere a ei ca stat independent. Presiunea asupra guvernului central devenise în momentul luării deciziei extremă. Din anul 2009, mișcarea pro-independență devenise un factor regional politic dominant, pilotat de Partidul Poporului și de administrațiile municipale; Parlamentul regional căpătase o majoritate pro-independență; în referendumul din anul 2017, catalanii s-au exprimat într-o proporție de 92.01% pentru independență (cu o prezență la vot de 43.03%). Într-o asemenea situație, arborarea drapelului catalan pe clădirile publice simboliza concurența directă făcută drapelului Spaniei.¹¹

Arborarea steagului „Ținutului Secuiesc” trimite la larga aspirație a populației maghiare din România de înființare a unei regiuni teritoriale cu statut special într-un teritoriu populat majoritar de maghiari și cu veche personalitate istorică maghiară. Aspirația pentru o regiune autonomă, conformă cu o politică administrativă larg răspândită în Uniunea Europeană, este esențial diferită de aspirația la independență a regiunii. Acesta este motivul pentru care problematica „arborării drapelului catalan” nu are relevanță pentru subiectul „arborării steagului Ținutului Secuiesc”. În decizia prin care CEDO a găsit România vinovată de încălcarea drepturilor omului prin împiedicarea afișării steagurilor comunitare nu apare vreo referire la cazul drapelului catalan.

7 Pentru detalii, vezi https://senat.ro/legis/lista.aspx?nr_cls=L453&an_cls=2020 – accesat 29 martie 2021.

8 ”Supreme Court prohibits display of ‘unofficial’ flags on public buildings,” *Catalan News*, 1 June 2020 -<https://www.catalannews.com/politics/item/supreme-court-prohibits-display-of-unofficial-flags-on-public-buildings>.

9 „Solicităm respingerea proiectului de lege despre « ofensa adusă unor însemne naționale »”, 7 septembrie 2020 - <https://www.stareademocratiei.ro/2020/09/07/solicitam-respingerea-proiectului-de-lege-despre-ofensa-adusa-unor-insemne-nationale/> - accesat la 25 aprilie 2021.

10 ”Supreme Court prohibits display of ‘unofficial’ flags on public buildings,” *Catalan News*, 1 June 2020 -<https://www.catalannews.com/politics/item/supreme-court-prohibits-display-of-unofficial-flags-on-public-buildings> (accesat la 25 aprilie 2021).

11 Decizia care exprima preocuparea instituțiilor fundamentale ale Spaniei față de integritatea statului spaniol a avut și „victime colaterale”, ceea ce explică solicitarea adresată Comisiei Europene de către membri ai Parlamentului European de a invoca încălcarea de către Spania a articolelor 10 și 11 ale Cartei Drepturilor Fundamentale (vezi https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2020-003484_EN.html - - accesat la 25 aprilie 2021).

2. Observațiile scrise ale Guvernului trimise Curții la 27 februarie 2020. Raționamente

Somațiile trimise de Poliția Locală Oradea, europarlamentarului László Tőkés și susținerea lor prin deciziile instanțelor interne reprezintă doar un vârful de lance al unui „război al steagurilor” care se desfășoară de ani de zile în Transilvania și care a generat tensiuni diplomatice dintre Ungaria și România, intervenții ale mai multor instituții ale statului și altercații de stradă.¹² Se poate vorbi despre o adevărată „ostilitate structurală” pusă pregnant în evidență prin atitudinea față de steagurile identitare ale maghiarilor.¹³ Idiosincrasia față de acestea se regăsește în practicile puterilor de stat, cea legislativă,¹⁴ cea executivă¹⁵ și cea judecătorească.¹⁶

Un material unic privind ostilitatea sistemică față de manifestările identitare ale maghiarilor este documentul din 27 februarie 2020, „Observațiile scrise privind admisibilitatea și meritele celor două cauze menționate mai sus”, susținut de

12 Sintagma „război al steagurilor” apare în numeroase articole de presă. Numesc doar trei, dintre foarte multe; Petre M. Iancu, „Războiul steagurilor”, 8 februarie 2013 - <https://www.dw.com/ro/r%C4%83zboiul-steagurilor/a-16586280> (accesat 15.03.2021); Iulia Drăghici - Taraș, „(Update) „Războiul steagurilor” nu se dă încheiat, ci revine în forță”, 14 martie 2018 - <https://covasnamedia.ro/stirea-zilei/razboiul-steagurilor-nu-seda-incheiat-ci-revine-in-forta> (accesat); Ina Georgescu, „Războiul steagurilor bate pandemia?”, 9 aprilie 2020 - https://adevarul.ro/news/societate/razboiul-steagurilor-bate-pandemia-1_5e8f392a5163ec42718f60ab/index.html (accesat 15.03.2021).

Este de notat, pentru context, că steagurile unor comunități față de care societatea arată a fi, conform studiilor, mult mai ostilă comparativ cu ostilitatea față de maghiari, nu au suferit genul de hărțuire care îi întâmpină pe promotorii drapelurilor identitare: nici steagul curcubeu al comunității LGBTQ, nici cel al romilor - *chakra* roșie cu 16 raze pe fundal albastru și verde – nu au fost date jos în ultimii ani de pe clădirile private sau nu au fost interzise de poliție la paradele celor două comunități. Cu privire la evoluția din ultimul timp a atitudinilor de ostilitate față de comunitățile identitare, vezi „Tendințe: Românii au o mentalitate europeană față de minorități – mai puțină discriminare, mai multă acceptare”, Platforma Respect, 14 martie 2019 - <https://platformarespect.ro/2019/03/14/tendinte-romanii-au-o-mentalitate-europeana-fata-de-minoritati-mai-putina-discriminare-mai-multa-acceptare/> (accesat 16.03.2021).

13 Analog cu „discriminarea structurală”, neimplicând politici explicit antimaghiare.

14 Parlamentarii au venit cu propuneri de legi de eliminare a steagurilor maghiare (singurele în discuție, chiar dacă textul folosea enunțuri generalizatoare): inițiativa Pl-x nr. 152/2015 (respinsă și de Senat, și de Camera Deputaților) care prevedea scoaterea în afara legii a afișării „de steaguri, simboluri, însemne, pancarte, bannere sau afișe” prin care „este susținută autonomia teritorială”; inițiativa Pl-x nr. 140/2015, „Propunerea legislativă privind interzicerea steagurilor cu caracter etnic” (inițiativă respinsă de ambele Camere). În oglindă, Camera Deputaților a respins definitiv, la data de 10 iunie 2020 (cu 234 de voturi pentru respingere, 30 contra și 22 de abțineri) inițiativa Pl-x nr. 478/2017, „Propunerea legislativă privind consacarea zilei de 15 Martie ca sărbătoare a comunității maghiare din România”, cadrul care ar fi oferit ocazia expunerii ample a simbolurilor identitare maghiare, incluzând drapel (vezi Adrian Szelmenczi, „Minoritatea maghiară în inițiativele legislative din Parlamentul României. Studii de caz din perioada 2012 – 2020”, *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 2/2020, pp. 25-41).

15 Un singur exemplu: prefectul județului Covasna a intentat, în perioada 2012-2017, 38 de procese legate de bilingvism și de arborarea drapelului secuiesc (Attila Nagy, „Manifestări antimaghiare în perioada 2017-2018”, *Transylvanian Monitor*, 2018 - https://emnt.org/wp-content/uploads/2019/05/Monitor_RO_2017_2018.pdf - accesat 16.03.2021).

16 Într-un caz dintre foarte multe altele, steagul secuiesc și drapelul Ungariei au fost îndepărtate din fața primăriei Remetea. Dacă arborarea drapelului Ungariei în absența steagului României încălca într-adevăr Legea nr. 75/1994, nu același lucru este valabil în cazul steagului secuiesc (Viorela Gherasim, „Steagul secuiesc și drapelul Ungariei au fost îndepărtate de pe domeniul public din comuna Remetea”, 12.01. 2021 - <https://ziarharghita.ro/steagul-secuiesc-si-drapelul-ungariei-au-fost-indepartate-de-pe-domeniul-public-din-comuna-remete> (accesat 17.03.2021)).

Agentul guvernamental în fața CEDO.¹⁷ În dialogul cu judecătorii europeni, Agentul guvernamental ar fi trebuit, în principiu, să apere decizia internă în cele două cazuri pe care urma să le judece Camera (Cererea nr. 15976/16 Tőkés (nr. 1) c. România - 9288 R/AG/ 17 Cererea nr. 50461/17 Tőkés (nr. 2) c. România - 9321 R/AG/ 31) sugerând cât mai convingător, europenitatea guvernului de la București, respectul și toleranța acestuia față de manifestările identitare (chiar dacă aceste atitudini „jucate”). Or, textul Agentului guvernamental dezvăluie, în citirea unor specialiști precum judecătorii Camerei, o asemenea ostilitate antimaghiară, încât el va fi jucat un rol mai curând contraproductiv în raport cu scopul pentru care fusese elaborat. Enumăr câteva categorii de atitudini și exprimări care exprimă vădit atitudini antimaghiare.

(a) Folosirea sistematică a denumirilor „așa-numitul Ținut Secuiesc” și „așa-numitul Ținut Partium”

Agentul guvernamental folosește de la început până la sfârșitul textului său formulările „așa-numitul Ținut Secuiesc” și „așa-numitul Ținut Partium”. Acestea sunt formule standard de exprimare a desconsiderației și disprețului, prin contrast cu modul „firesc” în care Agentul guvernamental se referă la alte regiuni ale României: Banat, Crișana, Bucovina, Transilvania, Moldova, Muntenia, Oltenia și Dobrogea. Ca să se legitimizeze, reprezentantul guvernului folosește ca argument faptul că Istoria României nu ar menționa „Ținutul Secuiesc” separat de provinciile istorice din România (Banat, Crișana, Bucovina, Transilvania, Moldova, Muntenia, Oltenia și Dobrogea), ultimele incluzând „toată populația de pe teritoriul lor, indiferent de etnie” (§53). Ca parte din provincia istorică a Transilvaniei, „Ținutul Secuiesc” include Covasna, Harghita și Mureș, ca județe situate pe teritoriul său (§54). În ce privește „Ținutul Partium”, continuă Agentul guvernamental, acesta ar fi „o recentă construcție imagologică artificială” folosită „pentru a include porțiuni din departamentele actuale ale României (Arad, Bihor, Caraș-Severin, Maramureș, Satu Mare, Sălaj și Timiș), precum și unele părți din Ungaria (județul Hajdu-Bihar) și Ucraina (regiunea Transcarpatia)” (§55). Concluzia: „Conceptul modern de « Partium » a fost creat cu același scop de a induce ideea unei regiuni compacte cu majoritate maghiară, care să susțină revendicarea autonomiei teritoriale pe criterii etnice” (§56).

Argumentele cu care Agentul guvernamental motivează formulele disprețuitoare „așa-numitul Ținut Secuiesc” și „așa-numitul Ținut Partium” sunt atât de artificioase încât cu greu ar putea rezulta din necunoaștere. În România se folosesc curent denumiri regionale care nu corespund „unităților administrative istorice din România”. Ar fi cazul, între altele, a „Țării Oașului”, doar „parte a județului Satu-Mare”. Numele regiunii este folosit în titlul unor programe și asociații¹⁸, iar parlamentarii îl invocă curent, în dezbaterile lor, pentru a cere finanțarea acestui teritoriu în numele tradiției românești a regiunii.¹⁹

Aproape niciuna din regiunile istorice nu are frontiere imuabile în timp. Un exemplu notoriu este al Moldovei. „Moldova istorică” cuprinde areale care azi aparțin României,

17 MAE-Agent guvernamental, „Observații scrise privind admisibilitatea și meritele celor două cauze menționate mai sus”, *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 1, 2020, pp. 109-129.

18 Ca exemplu : „Asociația Grupul de Acțiune Locală Țara Oașului”, parteneriat public-privat (<https://www.galtaraoașului.ro/> - accesat 28 martie 2021)

19 Vezi <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7449&sir=&sep=and&idv=6043&idl=1&prn=1> accesat 28 martie 2021).

Republicii Moldova și Ucrainei. Moldova istorică nu este „una”, căci frontierele și jurisdicțiile s-au schimbat ca peste tot în lume, denumirea depinzând de contextele epocilor.²⁰ Schimbările de frontieră ale Ținutului Secuiesc, spațiu străvechi la care se referă documente în limba latină, germană și română, și ale Ținutului Partium, nu au de ce să fie tratate altfel decât în alte cazuri, precum cel al Moldovei.²¹ Formula „așa-numite” nu poate fi legitimată prin existența aspirației pentru crearea unei regiuni autonome pe criterii etnice, valabilă în cazul Ținutului Secuiesc – autonomie care, precum în toate cazurile analoge, ar cuprinde „toată populația din teritoriu, indiferent de etnie”.²²

Folosirea sintagmei „așa-numitele” cu privire la regiuni cu tradiție maghiară precum Ținutul Secuiesc,²³ spațiu străvechi cu o identitate fizico-geografică fermă,²⁴ despre care vorbesc documente medievale în limba latină, germană și română, și Ținutul Partium, denumiri de care este atașată majoritatea maghiarilor din România, exprimă ostilitate.²⁵ Lupta cu denumirile maghiare, reflectată în limbajul „așa-numitelor Ținuturi”, amintește de suprimarea de către regimul Ceaușescu, la vremea lui, a denumirilor geografice maghiare din hărți, din presă și din manuale. Desconsiderarea și disprețul arătate unor simboluri identitare constituie o discriminare de grup afișată, în acest caz, chiar de Agentul guvernamental chemat să susțină în fața judecătorilor europeni buna credință a guvernului pe care-l reprezintă.

(b) Considerații rizibile, cereri fără obiect, argumente fără sens

Agentul guvernamental preia pentru a susține unele dintre argumentele curților naționale chiar atunci când acestea sunt rizibile. Unul: arborând steagul Ținutului Partium, reclamantul dorea să țină la curent publicul cu activitățile și evenimentele pe care le organiza și „ca urmare”, subliniază Agentul guvernamental, reclamantul „întreprindea într-adevăr o formă de publicitate” (§12). Nu doar că prezența unui steag pe un birou nu

20 „Moldova” poate face referire la „căpitănia” Moldovei (structură militară dependentă de Regatul Ungariei, în prima parte a secolului XIV), la Principatul Moldovei (a cărui suprafață s-a redus de la mărimea maximă, din perioada 1359-1484, la suprafața pe care a avut-o între anii 1812-1859), Republica Democratică Moldovenească (1917), Republica Autonomă Socialistă Sovietică Moldovenească (1924–1940), Republica Socialistă Sovietică Moldovenească (1940–1941, 1944–1991), provincia Moldovei din cadrul României din 1944 până astăzi și Republica Moldova din 1991.

21 Elekes Tibor, „Modificări în geografia administrativă a Ținutului Secuiesc din Secolul 13 până în zilele noastre”, *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 1, 2013, pp. 83-96.

22 Aspirații de natura devoluției, fără greutate politică, au privit Transilvania (Vezi „Memorandumul pentru construcția regională a României” și activa publicistică pe care a motivat-o: revista *Provincia* și cele trei volume, *Provincia*, anii 2000, 2001, 2002, Editura Pro Europa, Târgu Mureș - http://www.proeuropa.ro/editura_pro_europa.html -, fără ca în momentul afirmării lor publice să se vorbească despre „așa-numita Transilvania”).

23 „Specificul grupului etno-teritorial secuiesc este că a participat într-un mod unic în procesul construcției naționale (*national building*) maghiare (Bakk Miklós, „De la drepturile minorităților la autonomie. O provocare cu precedent teritorial: ținutul Secuiesc și regionalizarea României”, *Noua Revistă de Drepturile Omului* nr. 1, 2013, p. 41).

24 Sistemul de așezări cu activitățile economice specifice din Țara Secuilor, regiune situată parțial în Carpații Orientali, parțial în Depresiunea Transilvaniei „s-a format ca rezultat al prezenței lanțurilor muntoase cu caracteristici specifice, a depresiunilor intramontane și a dealurilor, precum și a rețelei hidrografice” (Elekes Tibor, „Modificări în geografia administrativă ...”, p. 83). Afirmăția Agentului guvernamental: Ținutul Secuiesc „nu are nicio legătură istorică cu zonele locuite în Evul Mediu de secui, precum și nicio legătură cu auto-governarea secuiescă în aceeași perioadă istorică” (§49) este pur și simplu falsă.

25 Comentariul: Ținutul Partium ar fi „o recentă construcție imagologică artificială”, argument gândit să-i nege autenticitatea, face abstracție de faptul că noțiunile umane sunt toate constructe, idee care în domeniul identităților naționale a devenit, începând cu deceniul nouă al secolului trecut, un loc comun al teoriilor națiunii și naționalismului (Gabriel Andreescu, *Națiuni și minorități*, Polirom, Iași, 2004, pp. 79-87).

poate „ține la curent” cu activități și evenimente, dar chiar dacă se desfășoară „o ținere la curent” (precum posterele care se pun și schimbă pe gardul unor clădiri culturale), aceasta nu înseamnă automat publicitate și nu necesită autorizatie.

Agentul guvernamental consideră că reclamantul ar fi fost dator să ofere „motive sau argumente care să justifice” de ce nu a urmat procedura prevăzută în Legea nr. 185/2013 (§24). Generalizând, ar rezulta de aici că orice persoană care își exercită un drept ar fi obligat să se justifice în fața instituțiilor statului înainte de a trece la fapte. Dacă ar fi apelat la „procedura” stabilită prin Legea nr. 185/2013, reclamantul ar fi achiesat la ideea că steagurile sunt forme de publicitate, adică, exact contrariul susținerii sale privind natura identitară a steagurilor și deci încălcarea dreptului său la exprimare prin avertizarea sa.

Iată un alt raționament: „autoritățile și instanțele naționale nu s-au pronunțat [...] cu privire la faptul dacă drapelele afișate de reclamant reprezentau sau nu o formă de exprimare care era permisă sau nu, în conformitate cu legislația națională” (§37), „instanța internă nu a exprimat în niciun caz vreo opoziție la afișarea, de către reclamant, a steagului care conține simboluri secuiești”, ci doar a impus o sancțiune „pentru nerespectarea normelor [...] Legii nr. 185/2013 (§39)”. Concluzia: „situația [...] nu privește o interdicție impusă de autoritățile naționale asupra libertății de exprimare a reclamantului”.

Sintetizând: nepronunțându-se asupra dreptului reclamantului de a afișa steagurile identitare, instanțele românești nu ar fi pus vreo interdicție asupra acestui drept. Generalizăm pentru a da dimensiunea celor afirmate: un stat ar fi exonerat de responsabilitatea de a respecta drepturile protejate prin Convenția europeană a drepturilor omului atâta timp cât instanțele interne ori alte autorități evită să invoce aceste drepturi.

Agentul guvernamental mai susține că de vreme ce reclamantul se plânge de încălcarea libertății de exprimare, el ar fi trebuit să dea detalii despre ideile și pozițiile pe care a căutat să le comunice prin afișarea steagurilor. (§33). Cu alte cuvinte, exercitarea unui drept fundamental ar obliga persoanele să se explice de ce îl exercită.

Se adaugă la aceste raționamente, vădit inconsistente, cereri fără obiect, argumente fără sens. Agentul guvernamental reclamă că europarlamentarul László Tőkés nu a oferit indicații care să arate că sancțiunile primite au avut vreun impact asupra activității sale de membru al Parlamentului European (§35). Din faptul că „instanțele interne au respins afirmațiile reclamantului prin intermediul unor hotărâri motivate” ar rezulta că cererile reclamantului sunt inadmisibile (§45). O altă susținere gratuită: ar trebui să se menționeze, suplimentar, „gradul de protecție oferit de un stat-rude minorităților lor” (§58).

3. Observațiile scrise ale Guvernului. „Reconstrucția” doctrinei minorităților naționale

Subcapitolul observațiilor scrise susținute la Strasbourg de reprezentantul Guvernului României introduce „clarificări preliminare privind statutul și drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale din România” care reprezintă, în mare parte, opinii de doctrină. Interpretarea doctrinei minorităților naționale în acest text este cel mai des contrară principiilor consacrate încă de la începutul anilor 1900,²⁶ dezvoltate ulterior în sistemul

26 Ideile care hrăniseră anterior legislația internă a unor state precum Austria și Ungaria au atins nivelul de

propriu de protecție a minorităților naționale dezvoltat de ONU și de Consiliul Europei.

Agentul guvernamental reia câteva teze pe care Ministerul Afacerilor Române le repetă cu obstinație de la începutul anilor 1990 până astăzi. Prima: „nu există un drept la aranjamente teritoriale speciale pentru minorități în dreptul internațional” (§51).²⁷ A doua: „Crearea unei astfel de unități teritoriale bazate pe etnie este împotriva legii fundamentale a României”. A treia: „[Autonomia teritorială] este, de asemenea, împotriva tuturor documentelor internaționale, inclusiv [Convenția-cadru pentru Protecția Minorităților Naționale (FCPMN)] în sine, care militează pentru integrarea minorităților în societățile în care trăiesc, un astfel de obiectiv nefiind atins prin unități teritoriale distincte, organizate strict pe bază etnică” (§52).

Nu există un drept la aranjamente teritoriale speciale pentru minorități în dreptul internațional, cum nu există unul privind aranjamente teritoriale destinate comunităților circumscrise socio-economic. Aceasta nu înseamnă că astfel de aranjamente nu s-au făcut de-a lungul timpului și sunt solicitate continuu. Dacă ne oprim doar la des invocatul exemplu al Italiei, între multe alte exemple europene: regiunea autonomă cu statut special Alto-Adige a fost constituită plecând de la existența minorității germane, numeroasă și majoritară în regiune; Sicilia a fost desemnată regiune autonomă cu statut special motivând nivelul ei de sărăcie și deci nevoia unei dezvoltări accelerate în raport cu alte regiuni. Realitatea de fapt are precedență în raport cu absența reglementării acestei teme în dreptul internațional. Iară patru condiții de legitimare a cererilor pentru autonomie teritorială: regiunea autonomă să reprezinte o aspirație a minorității care se află în majoritate în respectiva regiune; să fie substanțial motivată, i.e., să existe motive consistente pentru transformarea aspirației în realitate; să ajute la exercițiul drepturilor și libertăților fundamentale ale locuitorilor regiunii; să nu fie un pericol pentru securitatea statului.

O regiune cu statut special „Ținutul Secuiesc” îndeplinește toate cele patru cerințe. Aflată în centrul țării, o astfel de regiune nu pune în pericol securitatea statului,²⁸ cum susțin, repetat, actorii anti-maghiarismului din România, între care, având un rol cheie,

---

maturitate cerut de extinderea lor internațională prin Liga Națiunilor, cu meritul decisiv al Curții Permanente de Justiție (vezi Gabriel Andreescu, *Națiuni și minorități...*, pp. 128-131).

27 Documentul face trimitere la Avizul Comisiei de la Veneția cu privire la statutul etno-cultural al districtului Taraclia: Comisia Europeană pentru Democrație prin Lege (Comisia de la Veneția), „Republica Moldova. Aviz privind proiectul de lege privind statutul etno-cultural al districtului Taracliei adoptat de Comisia de la Veneția în cea de-a 109-a sesiune plenară (Veneția, 9-10 decembrie 2016), alin. 132, p. 24. Se face referire și la un Raport al Comisiei de la Veneția, din 2001, privitor la relația dintre minoritățile naționale și statul-rudă, dar nu este clar ce relevanță are acest document pentru cauza *Tőkés c România*.

28 Introducerea unor autonomii teritoriale cu statut special poate deveni un pericol pentru securitatea statului în țări precum Estonia, Letonia, Lituania și Ucraina, unde comunitățile rusești se dovedesc utile tendințelor expansioniste ale regimului Putin. Viktor Medvedchuk, liderul opoziției pro-Rusia din parlamentul ucrainian, cel mai important susținător local al federalizării Ucrainei, a lansat la data de 17 iulie 2019, la Parlamentul European „Planul pentru rezolvarea crizei din sud-estul Ucrainei”. El ar consta în crearea unei regiuni autonome cu statut special, Donbas, rezultând din unirea unităților administrative Donetsk and Luhansk. Legea pământului, adoptată în luna ianuarie 2018, blochează instituirea unui statut special pentru Donbas, sau alegeri pe teritoriul controlat de Rusia și negocieri cu Rusia pe astfel de subiecte (Vladimir Socor, „Putin’s Ukrainian Ally Medvedchuk Proposes Donbas Autonomy Under Minsk Armistice Terms,” *Eurasia Daily Monitor*, Volume 16, Issue 112, August 5, 2019 - <https://jamestown.org/program/putins-ukrainian-ally-medvedchuk-proposes-donbas-autonomy-under-minsk-armistice-terms/> - accesat la 24 aprilie 2021).

Serviciul Român de Informații.²⁹

Ideea că o unitate teritorială bazată pe etnie este împotriva legii fundamentale a României dramatizează, prin formulare, un obstacol juridico-politic real: Constituția actuală nu permite înființarea de regiuni cu statut special,³⁰ atât prin art. 1, alin. 1 al legii fundamentale care afirmă că România este „stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil”, cât și prin prevederile referitoare la structura administrativă a țării. Crearea unei regiunii autonome cu statut special presupune, ca urmare, schimbări constituționale, cerând susținerea unei majorități semnificative a Parlamentului. Ea se poate realiza prin mobilizare politică. Există motive ale schimbării și propuneri concrete în acest sens.³¹

Teza încălcării, prin politica autonomiilor teritoriale, a „tuturor documentelor internaționale” care au ca obiectiv protecția minorităților naționale (obiectivul nefiind „atins prin unități teritoriale distincte”) este simplu falsă. Dreptul internațional al drepturilor minorităților naționale nu a adoptat un drept la „autonomie cu statut special” pentru minoritățile care sunt grupate teritorial, dar nici nu interzice autonomiile teritoriale, precum o demonstrează de altfel realitatea concretă.

***

O altă suită de afirmații lasă în urmă tema autonomiilor pentru a deschide alte subiecte de natura doctrinei minorităților naționale. Agentul guvernamental susține că „Articolele relevante ale FCPMN referitoare la libertatea de exprimare” (considerate de el a fi articolele 7 și 9) „nu fac nicio referire la afișarea steagurilor destinate să prezinte o legătură cu un teritoriu (prezent sau istoric) ca mijloc prin care libertatea de exprimare se poate manifesta” (§111). Nici art. 11 al FCPMN care se referă în alin. 2, printre altele, la dreptul minoritarului „de a expune în limba sa minoritară însemne (subl.m), inscripții și alte informații cu caracter privat, vizibile pentru public” nu ar fi relevant în cauza *Tőkés c. României*, căci nu enunță cuvântul „steag” (§112).

O normă, internă sau internațională, nu poate și deci nu indică toate situațiile particulare de exercițiu ale unui drept. Acestea rezultă prin derivație. Astfel, art. 5.1 al FCPMN afirmă angajamentul părților „să promoveze condițiile de natură să permită persoanelor aparținând minorităților naționale să-și mențină și să-și dezvolte cultura, precum și să-și păstreze elementele esențiale ale identității lor...”. Steagul secuiesc este perceput de către maghiari drept „element esențial al identității lor”. Drept urmare, art. 5.1 al FCPMN acoperă și problematica steagurilor identitare.

29 Scandalurile generate de rapoarte tip „Pierderea controlului statului în județele Harghita și Covasna” au precedat dezbaterile parlamentare privind bugetul SRI, ori inițiative legislative menite să dea un plus de putere serviciilor de informații (vezi și *Ruleta. Români și maghiari, 1990-2000*, Editura Polirom, Iași, 2001, pp. 63-64).

30 O unitate teritorială bazată pe etnie nu se ridică „împotriva legii fundamentale”, ci „nu este compatibilă cu actualul cadru constituțional”.

31 Bakk Miklós definește trei motive ale schimbării articolului 1 al Constituției: practica constituțională europeană; rezultatele în gestionarea problemei minoritare; securitatea sporită a României în urma integrării euroatlantice. Profesorul clujean propune următoare reformulare a art. 1: „România este un stat suveran, independent și indivizibil” (Bakk Miklós, „Comunitate politică, comunitate națională, comunități teritoriale”, în Gabriel Andreescu, Bakk Miklós, Lucian Bojin, Valentin Constantin, *Comentarii la Constituția României*, Polirom, Iași, 2010, p. 112).

Paragraful 65 „denunță” arborarea steagurilor de către europarlamentarul László Tőkés în numele păcii etnice: „Utilizarea necorespunzătoare a simbolurilor poate provoca tensiuni și incidente care pot escalada în conflict și violență intercomunitară”, cu concluzia: „statele ar trebui să ia în considerare” reglementarea afișării „steagurilor și simbolurilor în interiorul sau în incinta administrațiilor locale sau al altor instituții publice”.³² Se sugerează astfel că este de așteptat ca ridicarea steagurilor identitare simbolizând Ținutul Secuiesc și Partium să ducă la reacția violentă a majorității și ar trebui, ca urmare, descurajată. Or, statul este principalul garant al exercitării drepturilor și libertăților fundamentale. Justificarea deciziilor restrictive prin „grija” de a evita manifestările șovine este contrară statului de drept. Pe această linie, Agentul guvernamental pledează în favoarea unor „reguli echilibrate și corecte” care să dea prioritate „politicilor de integrare” punându-le în opoziție cu afirmarea identității maghiarilor din România. Tezele sugerează că integrarea minorităților implică renunțarea de către acestea la identitatea lor (sau o parte a ei) – interpretare contrară doctrinei minorităților naționale încă din anii de după Primul Război Mondial.³³ Într-adevăr, simbolurile au „un impact puternic asupra relațiilor sociale” și, cum notează Agentul guvernamental, „pot fi utilizate pentru a promova incluziunea și coeziunea, precum și separarea și divizarea” (§65), însă aceste idei vin în întâmpinarea simbolurilor identitare, nu împotriva lor.

Agentul guvernamental invocă, susținându-l, ciudatul argument al Înaltei Curți de Casație și Justiție care, în decizia sa din 15 octombrie 2014, a apreciat că utilizarea steagului Ținutului Secuiesc ar fi reprezentat un act discriminatoriu întrucât nu includea reprezentarea diferitelor comunități etnice care trăiesc în județul Harghita. În opinia ÎCCJ, persoanele aparținând acestor comunități sunt discriminate prin utilizarea unui steag cu caracter monoetnic (§127). Pe o astfel de logică, nu ar fi posibilă afișarea publică a vreunui simbol teritorial identitar – prin natura lui, specific – întrucât discriminează și deci intră în contradicție cu legea.

Susținerile Agentului guvernamental ating și un alt aspect al problematicii minorităților naționale, despre care teoreticienii drepturilor minorităților consideră, deseori, că nu ar mai fi necesar să-l enunțe: baza protecției minorităților naționale este respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor aflate în minoritate.

În §64 apare afirmația că „biroul [dlui László Tőkés] din Oradea nu trebuie privit ca un

32 Sunt invocate, pentru susținerea reglementării afișării steagurilor de către state, recomandările Înalțului Comisar al OSCE, Ghidul de la Ljubljana privind integrarea societăților diverse (împreună cu nota explicativă, pct. 50) și lucrarea *Multiculturalism și drept internațional: eseuri în onoarea lui Edward McWhinney*, Martinus Nijhoff Publicare, Leiden-Boston, 2009, p. 580. Argumentarea suferă oricum de o substituție de subiecte: în cazul dat, steagurile nu erau arborate pe clădiri ale administrațiilor locale ale unor instituții publice. Abaterea atenției schimbând subiectul cu un altul, apropiat, însă diferit, apare în mai multe paragrafe ale textului. Astfel, Agentul guvernamental „atrage atenția” că „Arborarea și utilizarea de către unitățile administrativ-teritoriale a steagului propriu nu sunt reglementate în relațiile internaționale, ci sunt lăsate la decizia suverană a statelor; folosirea steagurilor de către organisme publice nu este menționată ca subiect explicit în niciun instrument pentru drepturile omului” (§61). Or, steagurile arborate de către europarlamentarul László Tőkés nu aparțineau unei „unități administrativ-teritoriale”; erau simboluri identitare a unor ținuturi istorice.

33 Pentru interpretarea integrării minorităților ca o renunțare la identitate este relevant și următorul pasaj: „Deși sunt atente la libertatea de exprimare, statele ar trebui să evite utilizarea divizivă a simbolurilor și să descurajeze astfel de afișări de către actorii non-statali. Dacă este cazul, ar trebui căutate oportunități de promovare a simbolurilor inclusive” (§50).

birou parlamentar, ci ca un birou privat obișnuit”, întrucât reclamantul era un reprezentant al Ungariei în Parlamentul European. Însă din punctul de vedere al dreptului individual la identitate, poziția politică nu are semnificație.

Urmând susținerile instanțelor interne, Agentul guvernamental găsește reclamantul vinovat de a fi adus atingere siguranței publice (§105). Or, steagurile arborate pe biroul europarlamentarului care au trezit opoziția autorităților românești nu au reprezentat, în mod vădit, o asemenea „amenințare”, ceea ce explică faptul că instanțele nu au avut de evaluat vreo probă de această natură. Tema siguranței și în consecință, a respectării drepturilor altora a fost adusă în discuție profitându-se de interpretarea steagurilor drept obiecte publicitare căci, în cazul unor drapele publicitare, mărimea și poziția acestora pot ridica într-adevăr temerea de a produce accidente. Nu este cazul cu steagurile Ținutului Secuiesc și Partium. Clamarea gratuită a „siguranței publice” reprezintă o acuză care, fiind frauduloasă, afectează dreptul la un proces corect.

4. Decizia disidentă

Încercarea Agentului guvernamental de a apăra poziția autorităților românești finalizată prin hotărârea ÎCCJ este până la un punct firească, în logica unui „job description”.³⁴ Mai puțin de așteptat a fost antimaghiarismul vizibil, preluarea tezelor antiminoritare de la începutul anilor 1990 și interpretarea distorsionată a unor recomandări și convenții pe care România le promovase și la care aderase între timp – în primul rând, Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale.

Surpriza este totuși conținutul opiniei disidente adoptate de judecătoarele Iulia Antoanella Motoc și Gabriele Kucsko-Stadlmayer, presupuse a fi profesioniste independente, fără *partis-pris*-uri față de statul care le-a propus. Independența judecătorilor europeni constituie un atribut esențial al Curții de la Strasbourg, ceea ce se regăsește, ideal, în consecvența cu care sunt protejate drepturile enumerate de Convenția europeană a drepturilor omului indiferent de țara de unde vin plângerile.

Or, judecătoarea Iulia Motoc (împreună cu Kucsko-Stadlmayer) a elaborat o analiză contrară hotărârii majorității Curții (secțiunea a IV-a) neobișnuită față de tradiția opiniilor disidente. O opinie disidentă se ocupă de argumentarea poziției contrare celei majoritare. Ea nu explică „ce au stabilit ceilalți judecători europeni” și nici cum „urmează să țină cont instanțele interne de ce s-a hotărât la Strasbourg”. Să o faci este și impoliticos, și dincolo de competența unui judecător la CEDO.

Dar aceasta este strategia asumată de cele două judecătoare când susțin că hotărârea celor 5 colegi ai instanței europene nu ar fi dat succes reclamantului László Tőkés (care a denunțat calitatea legii române și calificarea desfășurării steagurilor Ținutului Secuiesc și al Partium drept „publicitate”) (§ I.1.). În fapt, reclamantul s-a plâns de încălcarea libertății de exprimare, iar Camera CEDO i-a dat dreptate: România i-a încălcat libertatea garantată de art. 10 a Convenției europene. Următorul enunț subliniază fermitatea deciziei majoritare:

34 Această interpretare nu trebuie exagerată. Multe decizii de condamnare a statului român de către CEDO sunt adevărate „ghiduri de civilizație” în favoarea societății românești - nu împotriva ei – pe care autoritățile ar fi motivate să le promoveze.

„...în temeiul articolului 10 din convenție, ușurința sancțiunii impuse nu poate compensa de la sine absența unor motive relevante și suficiente pentru restrângerea dreptului la libertatea de exprimare” (§98). Să susții contrariul constituie un afront la adresa colegilor.

Vulnerabilitatea interpretării de mai sus a motivat, probabil, judecătoarele Motoc și Kucsko-Stadlmayer să adauge la interpretarea anterioară a deciziei majoritare, diluarea sensului deciziei: „Majoritatea a constatat *doar* o încălcare a articolului 10 din Convenție din cauza *lipsei unei examinări amănunțite* a tuturor elementelor de fapt și au criticat *modul în care instanțele naționale au motivat deciziile* pronunțate în cele două cauze” (subl.m. - § I.3.). Încălcarea ar fi fost, deci, „pur procedurală” (§ I.3.). Enunțul falsifică multe afirmații ale colegilor din instanța europeană. Aleg un singur contra-exemplu. La §97, decizia stabilește: „nu reiese din dosar că în această perioadă de câțiva ani [dintre prima avertizare a europarlamentarului și retragerea steagurilor] desfășurarea steagurilor menționate a pus autorităților vreo problemă de securitate publică sau de mediu”. Susținerea nu se referă la raționamentele curților naționale, ci la fapte: absența unor amenințări la siguranța publică și la mediu.

Alt enunț al judecătoarelor Iulia Motoc și Gabriele Kucsko-Stadlmayer susține că majoritatea nu ar fi fost de acord cu dorința reclamantului László Tőkés de a putea arbora steagurile fără a fi nevoie să obțină o autorizație prealabilă. Ideea este întărită prin repetare: „Majoritatea, în mod corect, nu a fost de acord cu argumentul reclamantului, mai întâi în fața instanțelor naționale și apoi în fața Curții” (§I.1.). Ele încearcă chiar să ofere un *alibi* instanțelor naționale care, în viitor, ar desconsidera hotărârea CEDO din cauza *Tőkés c. României* în cazuri similare: „Chiar și odată ce hotărârea în acest caz va deveni definitivă, solicitantul nu va putea afișa cele două steaguri, și anume steagul secuiesc și cel al teritoriului Partium, fără a solicita autorizația prealabilă, conform cerințelor Legii nr. 185. / 2013” (§I.1.).

Iată o adevărată incitare la încălcarea poziției Curții, deși judecătorii majoritari s-au exprimat foarte clar: „[Instanțele naționale] nu au explicat motivele respingerii afirmațiilor reclamantului potrivit căroră steagurile menționate nu erau destinate să promoveze activitățile sale, ci erau doar o formă de manifestare a propriei sale identități. Cu toate acestea, Curtea nu poate să nu constate că, pentru a defini conceptul de publicitate, unii dintre termenii utilizați la articolul 3 o) din Legea nr. 185/2013 sunt strâns legați de activitățile comerciale în general, *scopul lor fiind, așadar, departe de mesajul pe care solicitantul intenționa să îl transmită* (subl.m.)” (§85) În aceste condiții, susține Curtea, autoritățile ar fi trebuit cu atât mai mult să justifice respingerea argumentelor reclamantului, întrucât „definiția noțiunii de publicitate dată de legislația internă a fost formulată într-un sens larg, iar autoritățile naționale aveau o anumită putere de apreciere privind care drapel putea fi calificat drept publicitate” (§85).

„Traduc” ca să accentuez: autoritățile românești au aplicat în mod eronat art. 3 o) din Legea nr. 185/2013, care privește publicitatea, căci ele trebuiau să ia act de o „manifestare a identității reclamantului”. Paragraful 87 al deciziei majoritare exprimă argumentul și mai clar: „Curtea consideră că afișarea de către reclamant a steagurilor în cauză era străină de contextul publicității comerciale în sensul jurisprudenței sale, care consideră că, pentru un cetățean, publicitatea este un mijloc de a descoperi caracteristicile produselor

și serviciile care îi sunt propuse”. Iată idei exact opuse celor susținute de judecătorele Motoc și Kucsko-Stadlmayer, conform cărora reclamantul sau persoane aflate în situații similare ar trebui, „în opinia majorității judecătorilor care au judecat cauza la Strasbourg” să ceară și în viitor aprobări în conformitate cu Legea nr. 185/2013.

În rest, autoarele opiniei disidente preiau mai mult sau mai puțin fidel ideile Agentului guvernamental: hotărârea majoritară nu ia în considerare Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale care specifică cerința ca persoanele aparținând minorităților naționale să respecte legislația și drepturile altora (§II.9.); având în vedere destinația clădirii pe care erau ridicate steagurile menționate (biroul unui politician activ ales în Parlamentul European pe lista unui partid politic maghiar), nu se poate considera că interpretarea dată de instanțele naționale în acest caz a fost „nerezonabilă sau imprevizibilă” (§II.13.): simbolistica etnică a steagului nu împiedică folosirea lui în alte scopuri decât manifestarea identității, precum de a atrage atenția asupra anumitor activități (§II.16.); chiar dacă steagurile în cauză nu au fost folosite pentru a face publicitate la produse sau servicii, nu este nerezonabil să se considere că afișarea lor ar avea ca scop sensibilizarea publicului cu privire la destinația clădirii și trezirea interesului acestuia pentru activitățile oferite acolo, asigurând o anumită formă de „publicitate” acoperită de Legea nr. 185/2013 (§II.17.); noi considerăm că interpretarea dată dispozițiilor Legii nr. 185/2013 nu a fost imprevizibilă și că interferența cu exercitarea de către reclamant a dreptului său la libertatea de exprimare a fost „prevăzută de lege” (§II.18.); nu se poate nega că ridicarea drapelului putea atrage atenția publicului asupra destinației imobilului ocupat de biroul reclamantului și îl informa despre activitățile acestuia (§II.22.); având în vedere modul în care reclamantul a explicat scopul acțiunilor sale în fața instanțelor, afișarea steagurilor în cauză a constituit o formă de manifestare de către acesta a identității sale care nu a căpătat natura unui discurs politic sau a unei dezbateri pe o problemă de interes general (§II.23.); reclamantul nu a prezentat argumente concrete din care să se poată concluziona că nu există o nevoie imperioasă sau motive relevante și suficiente pentru a-i impune obligația de a obține în prealabil o autorizație temporară pentru publicitate (§II.27.); legea reclamată de reclamant se aplică tuturor și nu s-a demonstrat că autorizația prealabilă pentru arborarea steagurilor în cauză și sancțiunile impuse erau restricții disproporționate asupra subiectului (§II.31.).

Concluzii. Antimaghiarismul sistemic

Cauza *Tókécs c. României* reprezintă un episod cheie în „războiul steagurilor” desfășurat pe întreaga perioadă decembristă. Din momentul intrării în vigoare a deciziei CEDO, statul român are obligația să respecte arborarea steagurilor identitare așezate pe locuințele private sau pe instituțiile publice acolo unde decizia expunerii a fost luată de autoritățile competente și organizată astfel încât să nu intre în opoziție cu reglementările referitoare la arborarea steagului național. Este totuși nefiresc ca această problematică să fie rezolvată după atâția ani, „din afară”, în ciuda simplității situației în litigiu: folosirea în public a unui simbol identitar, exercițiu banal al libertății de exprimare și a libertății de asociere.

În lumea liberă există reglementări nu atât ale expunerii în public a drapelului –

un drept neproblematic -, cât a tratării ilegite a acestora: *profanarea (desacralizarea) drapelului național, distrugerea drapelurilor altor state, promovarea publică a steagurilor* interzise prin legile care condamnă negaționismul sau extremismul. Arborarea unor drapele care incită la secesiunea regiunilor poate fi interzisă – vezi cazul catalan -, însă în România nu au apărut astfel de situații. Aspirațiile minorității maghiare din România vizează mai multă descentralizare, înființarea unei regiuni teritoriale cu statut special, dar nu secesiunea – imposibilă având în vedere poziția geografică a județelor cu majoritate maghiară și raporturile demografice din Transilvania.

În ciuda energiei consumate pentru oprirea arborării steagurilor Ținutului Secuiesc și Partium, efortul nu are o miză practică pentru autoritățile române. Expunerea steagurilor nu poate convinge un mai mare număr de maghiari să aspire la autonomia teritorială a regiunii cu majoritate maghiară, căci practic toți o doresc; nici nu schimbă atitudinea majorității, ostilă, în această chestiune. „Războiul steagurilor” are esențialmente un resort simbolic pe linia unei vechi atitudini naționaliste.

Miza antimaghiară a arborării steagurilor este întărită de acest ultim episod al împotrivirii la „legalizarea steagurilor identitare”: intervenția Agentului guvernamental și continuarea „luptei” pe „ultima redută” prin judecătoria propusă de statul român la CEDO (asistată de colega sa austriacă).³⁵ O astfel de coroborare a comportamentelor instituționale, de la nivelul polițiilor locale până la interfața statului român cu organizațiile internaționale, în contextul unei rezistente culturi maghiarofobe, indică un „antimaghiarism sistemic”, sau un „antimaghiarism societal”.³⁶ Antimaghiarismul sistemic (societal) nu are drept consecință, în mod necesar, disparități între indicatorii de viață ai minorității și ai majorității. Duce însă la hărțuire, afectând viața oamenilor și distrugând oportunități naționale și internaționale.³⁷

35 Pentru un cititor atent al „Observațiilor scrise privind admisibilitatea și meritele celor două cauze menționate mai sus”, cunoscător al atmosferei politice (inclusiv în evoluția acesteia de-a lungul anilor) și al carierelor publice din România, intervenția Agentului guvernamental și opinia disidentă a judecătorei Iulia Motoc (împreună cu a Gabriele Kucsko-Stadlmayer) oferă o „fotografie de grup”: aceeași mentalitate și aceeași determinare politică.

36 În sensul în care se vorbește astăzi în literatură despre rasismul sistemic (societal).

37 Un exemplu de anvergură este renunțarea la regionalizarea României, pentru ca nu cumva să se constituie o regiune cu majoritate maghiară având competențe lărgite în raport cu cele admise de actuala structură administrativă. Neimplementarea de către Administrația românească a acestei politici a Uniunii Europene a dus la pierderi materiale și funcționale.